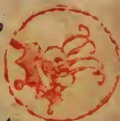
DE LINGUARUM ORIENTALIUM,

præſertim

HEBRAICÆ, CHALDAICÆ, SYRIACÆ, ARABICÆ, & SAMARITANÆ



PRÆSTANTIA,

NECESSITATE, & UTILITATE

quam & Theologis præſtant & Philoſophis.

Per G. B.

Contenta in Epiſtola Dedicatoria fuſius indicantur.

LONDINI,

Excudebat Thomas Roycroft,

1658.

AMPLISSIMO
&
PERFECTA
ἘΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΊΑ
INSTRUCTISSIMO

D. JOH. MAYNARD,

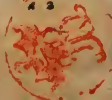
ILLUSTRISSIMO AD LEGEM

SERVIENTI,

PATRONO SUO NOBILISSIMO.

QUæ hic a nobis scripta, non ideo Tuo (Vir multis nominibus Honorande) inscribuntur nomini quia illius digna, sed quia indigentia: non quasi criticum luminis tui subirent indicem, sed ut optatam nominis tui haberent clientelam. Nihilo, fateor, nisi brevitate commendentur, quam tamen unicam omnia tibi commendare scio. Nec aliunde Proles a te expectet patrocinium, nisi quod eodem patrem dignari non gravatus es. Scopum autem atque hac scribendi rationem flagitas? Verbo capias. Nihil te fugit, duplex in homine principium, Anima *&* corpus: *illud nobilius & sublimius quod spiritum cœlumque, hoc vilius & humilius quod materiam lutumque refert: Adeo ut utrumque mundum & superiorem & inferiorem in Microcosmo æque ac in Macrocosmo contemplari licet. Dum hac ideo serio mecum exagitavi, mirari subiit*

a 2 unde



unde eveniret ut homo terra pronus jaceret? cum utriusque particeps quare non auram sed terram, non cœlum sed cœnum saperet? Nonne nobilius dominari, vilius subservire natum? At contrarium nobis accidit. Materia enim supra spiritum, terra supra ignem suum sese continuo attollit: adeo ut qui cœlestes etiam nascimur, terrestres tantum vivimus. Hæc sane pensiculans anxius pendulusque diu nullibi plane pedem figerem. Tandem autem, nescio quomodo, suggestum fuit a dolendo primorum parentum lapsu mirum hunc naturæ errorem derivare. Quod cum altius paululum & penitius expendi, non potui non utraque ulna amplecti. Quod primi viz. parentes nec Deo nec rectæ rationi auscultando & vetitum fructum sensibus indulgendo, sensus, adeoque & Corpus Animæ prætulerunt, quam præeminentiam ab eo usque tempore corpus detinuit: Atque hinc est quod nunc toti sensibus immersi supra sensualia & corporalia nosmet nunquam elevemus; & quamvis assurgere & erigi sæpe conemur, non tamen pene secus est ac ii qui somnis laborant, vano nisu. Sunt, fateor, qui celeri subtilis ingenii ala totum universum Cœlum & Terram sibi pervolare videntur; quid aliud tamen revera faciunt quam cum Aristophaneo Socrate ἀεροβατοῦσι? Sunt qui veritatem se invenisse somniant; a somno vero excitatis, præcipue a vita hac (quæ nihil aliud quam somnium videtur) excedentibus & ad ultimum diem resurgentibus, quid aliud apparebit ipsorum veritas quam mera vanitas? Et hunc quidem in modum ut Ixion nubem pro Junone, sic nos imagines pro rebus amplectimur: Nec tam apte dicamur solis naturæ viribus aliquid cognoscere quam aliquid imaginari. Cognitis ideo gravis hujusce morbi & causa & effectis (unde viz. nobilior pars hominis a viliori adeo supprimeretur, & quid exinde ortum est) operam dedi ut

remedium

remedium, si fieri potuit, mihimet detectum irem. Hunc in finem ad Naturam me statim contuli, ut viderem an quis summas naturæ vires intendens e misero hoc Labyrintho sese extricet. At non diu hic hæsitavi, statim enim vidi ipsam Naturam corruptam & pollutam esse, & Quis edat mundum de immundo? ne unus quidem. Job. 14. 4. *Hinc protinus remedium hujusce morbi non quid naturale sed supernaturale esse conjeci; adeoque a Natura ad Scripturam me protinus converti: Quam cum mente paulisper volutarem, animadverti herbam morbi hujusce medicinalem in Divino hoc horto si ullibi inveniri. Semper super terram reptamus & sydera sublimi vertice nunquam feriamus? In S. Scripturis ostenditur via ad Spiritum ipsius Dei ducens, qui Animas nostras sublimatas det & de terra in ipsum Cœlum evehat. Quia toti terrestres, Cœlestem ideo sapientiam, adeoque & Divinas veritates nunquam attingamus? Scripturæ ad ipsum Christum ducent,* ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ. 1 Cor. 1. 30. *Hic sane est vera* σοφία, *& veri ipsius Discipuli, sedulique sectatores verissimi denominentur* φιλόσοφοι. *Cum pro certo ideo habuerim Scripturas solas ad Animam erigendam, & veram Philosophiam & Sapientiam acquirendam viam ostendere, nihil jam restitit nisi ut discuterem quomodo ad harum S. Scripturarum intelligentiam perveniatur. Quævis sane illarum interpretatio Divinam hanc virtutem in se non continet: Nec est ut veritatem in ulla versione sola inquiramus, quia nescimus an illa sit vera necne. Ad fontes ideo recurrendum & ipsum textum inspiciendum adverti. At multum præterlapsum est temporis a quo ipse textus scriptus & traditus fuerit; quomodo igitur hunc quem jam conterimus, conservatum & confirmatum habeamus? Et præterea, in ipso textu multæ sunt obsoletæ voces & multæ obscuræ phrases,*

 unde

unde hæ explicentur & illustrentur? Hæc omnia non aliter quam per linguas Originariæ cognatas & antiquas earum Versiones conferenda censui. Rectissime quidem Tertullianus, Cui cognita sit veritas sine Deo? Cui Deus sine Christo? *Addam & ego*, Cui Christus sine Scripturis? cui Scripturæ sine Linguis? *Hic ideo est aliqualis subsequentium series, ubi hæc & hujusmodi fusius, breviter tamen, agitantur. Omnia autem eum præcipue in scopum collimata sunt, ut ineffabilem Bibliorum nostrorum* πολυγλωττῶν *usum aliquo modo delinearem. Facile quidem fuisset extensiorem telam tibi obtulisse: consulto autem de Adversariis nostris fuse & copiose collectis paucula solummodo selegi, quæ nude tantum demonstrarent (quod ultimum fuit quod intendimus) quomodo Bibliis nostris Waltoniensibus, nunquam satis laudatis, utendum est. Meditationum ideo harum (sub eo enim nomine merito veniant, utpote quæ solitariarum tantum quarundam horularum progenies) & scopum & rationem tenes. Vides subjectum acutissimo dignum stylo. Quod ideo in subjecto ipso dignum (ut nihil ibi indignum) æqui bonique consulatur. Quod in stylo nostro indignum (ut nihil ibi dignum) patrocinio tuo pallietur. Judicis igitur pro tempore naturam exuas, & jam Patronum jam Amicum agas. Nollem autem (Spectate & Honorande admodum Patrone) ut paucula hæ lineæ adeo liturata pro gratitudinis nostræ, ob tot Favoris tui in nos indicia specimine habeantur. A tempore enim quo Patri meo cœlesti placuit, ut in hac Academia (vix alio enim titulo locum insignire possum ubi ipse habitas) vitam degerem, tot tantisque amoris tui compedibus me obligatum agnosco, quæ vix ipsa æternitate solventur: Nec ipse tantum in propria Persona, sed & ipse (ut ita dicam) in conjuge admodum Reverenda (ob quam & ipse & proles tanta spei æternas Deo debetis gratias)*

tias) primo, uti summa spe teneor, Christo, & deinde tibi arcte adeo & faliciter adunita, nos in hac vincula conjecisti. Cum ideo debita hac nostra tanta sunt ut quicquid ipse feci, faciam, habeamve ea unquam persolvat, memet totum, quantus quantus sum, vobis do, dico, consecro

servum in Christo vestro

meoque Servatore

Devotissimum

GUL. BEVERIDGIUM.

De LINGUARUM ORIENTALIUM PRÆSTANTIA, NECESSITATE, & UTILITATE quam & Theologis præstant, & Philosophis.

Cum relictis paulisper mundi illecebris, veram ipsius naturam, uti a Sapienti in physicis describitur, meram viz. vanitatem animo volutarem, supra suprema ipsius cacumina, superbe etiamsi eminentia, usque in mundum superiorem memet elevatum ire contendo. Atque hoc idcirco quia mundum hunc sublunarem ita aspicere ut aspectum despiciat intimis præcordiis efflagitanti, inter alia & hoc memet semper persuasum habui non minimo futurum adminiculo, si in cœlestem illam beatarum animarum gloria splendescentium & gaudio triumphantium choream sese supponat admissum. Nec praceps persuasio, sed & ipsa ratione suffraganti. Quis enim Divinis illis vere & continuo rutilantibus æterni Solis circumcinctus radiis, apparentibus tantummodo umbratilis hujusce terræ gaudiis capiatur? Nec rationi & ipsa experientia refragatur. Huc enim mihi (quantum conceditur) pernicibus animi alis evecto, & parvulum hujusce terrulæ globulum de ipso cœlo fastidioso oculo suspicienti, nunc terra hæc tanquam monticula & incolæ ipsius tanquam tot formiculæ ap-

parent irrequietæ circa illam tumultuantes: Nunc autem, homines præsertim quotquot intra præcinctos ipsius limites continentur, tanquam tot miseri videntur pisciculi de proprio extracti elemento. Nec sane ultima hæc vana & inanis est status humani umbra. Ad pisciculos enim istiusmodi ad ripas illas quas aqua non ita pridem ipsorum propria lambit alluitque jam jacentes, oculos obsecro convertas. Ecce quam caudas agitant, corpora huc & illuc motant, hinc & inde desultantes, quasi in primum & proprium eorum habitaculum inhiarent, quum nec aquam quam haberent definire nec viam quam tenerent describere valeant. Irritos hujusmodi piscium intuearis conatus, & inanes hominum relegas labores. Hi enim fallaci dæmonis esca de fælici quo creabantur allecti statu, omnes jam intendunt nervos, omnes impendunt nisus, sursum & deorsum cursitantes, ut primævo statui denuo redderentur, cum interim & naturam istius status & viam eo tendentem penitus ignorant.

Tempus erat (ingenue fateor) quo quicquid intellectus perciperet, verum, & quicquid voluntas percuperet, bonum erat: Imo & tempus erat, quo nihil ad ultimam & animæ & corporis fælicitatem perficiendam excogitari potuit, quod in utrumque non accumulatum. Splendidus autem hic primus fælicitatis dies oh quam cito in occasum vergit, & tenebris sepelitur! Ut homo enim non citius vivit quam edit, sic & non citius edit quam moritur; non citius malum ederit quam ipse malus evaserit. Adeo ut ille non nostrum ad instar tunc temporis edendo vitam conservavit sed mortem acquisivit. Vita ideo deperditur, & pallida mors omnes animæ facultates omniaque corporis membra protinus invadit. Intellectus spissitudine obumbratur, voluntas perversitate corrumpitur, affectiones in irregularitatem & inordinationem pertrahuntur, Corpus ad matremTerram continuo avocatur,& totum illud gloriosum

fæli-

fælicitatis lumen penitus extinguitur. Et hunc sane in modum omnibus illis bonis donisque præclarissimis, quibus tanquam naturali satellitio, in mundum stipati prodiemus, ut non citius nati quam donati, sic & non citius lapsi quam orbati fuimus. Nec hoc tamen omne: fælicitatem enim illam non tantum non habemus, sed & etiam non videmus. Fælices fuisse (quod miserum est) hoc cognoscimus; at quænam & qualis erat hæc fælicitas, hoc non cognoscimus. Nec & hoc adhuc totum: sed quod majus, non tantum fruitione & cognitione fælicitatis primævæ spoliamur, sed & circa viam eo tendentem nos in biviis & triviis (proh dolor!) hæsitamus. Atque hinc est quod nescii quo nos jam convertamus ad has & illas miseri divagamur creaturas: his amissam querimur, & in illis amissam quærimus fælicitatem. Ex nullis autem harum aliquid solaminis vel certitudinis aliquid de amissa fælicitate expromatur, omnes autem eandem modulantur cantilenam, Job 28. 14. לא בי־היא *non est in me.*

Ne videar autem ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν, & primi propositi transilire limites, prætermissis aliis quibuscunque infortuniis quibus homo lapsus e vestigio implicatus fuerit, quid intellectui nobilissimæ illi Animæ facultati, præsertim accidit, impræsentiarum solummodo attendemus. Intellectus ideo qui tanta plenitudine, rectitudine, & claritate non ita pridem floruit, jam omnibus miserrime denudatur. Dum homo enim vetitum fructum sensibus indulserit, intellectum spissis ignorantiæ tenebris involutum dederit; adeo ut arborem scientiæ degustando (quicquid ipse sibi, aut potius Diabolus illi promiserat) hoc tantum scivit quod antea non scivit, quod scientiam primævam amiserat & jam nihil scire potuit. Hinc, hinc est quod in qualibet scientia attingenda, in qualibet veritate investiganda tam misere hallucinamus. Hinc est quod etiam ea quæ multo studio & labore nobismetipsis tandem videmur scire, re-

vera tamen penitus nescimus. Adeo ut nobis æqua & certa judicii lance jam privatis omnia in rebus humanis dubia, perplexa, incerta, suspensa, magisque verisimilia quam vera sunt. Et lippientes & caligantes nostræ naturæ oculos omnino fugit quid alba veritatis creta quid nigro falsitatis carbone notatur: nec videre possumus quid pro vero quid pro falso est admittendum. Quid vero? nonne ut subtilissimus ille omnium nostræ ætatis Philosophorum Coryphæus Cartesius egregie disputaverit, *Quicquid clare & distincte percipitur verum est?* Adeoque nonne propria nostra rerum perceptio sit justa satis & æqua statera ad quam omnia vocentur, & qua expendantur & trutinentur? Esto: Fateor: Eousque tamen processerit naturæ nostræ corruptela & depravatio, ut etiam circa ea quæ percipimus adhuc in tenebris latitamus, pro certo nescientes quando aliquid clare & distincte percipimus. Quid enim? ipso etiam concedente, *de omnibus est dubitandum,* adeoque & de hac nostra perceptione, viz. an clara sit & distincta necne: nec infirmiori quam de aliis subjectis fundamento; utpote multi se res clare & distincte percepisse autumarunt, dum inter in vana & inania somniarunt. Imo & nosmetipsos etiamsi claram & distinctam habuisse perceptionem aliquando putavimus, sæpissime tamen postea deceptos deprehendimus. Ubi ideo sistendum est? ubi dubitatio hujusmodi est deponenda & actus judicii exerendus? viz. nunquam donec perceptio nostra claritate & distinctione donatur, aliter enim frustra dubitatur. Quapropter necesse est ut clare & distincte percipiamus primam perceptionem esse claram & distinctam, prius quam de re percepta aliquid est statuendum. Quid ideo? vel judicii actus semper est suspendendus, & nunquam aliquid vel pro vero vel pro falso est admittendum; vel oportet habeamus claram & distinctam perceptionem claritatis & distinctionis prioris perceptionis. At quomodo

do secundam hanc perceptionem per quam prima examinatur esse claram & distinctam cognoscamus, nisi habeamus tertiam, eamque claram & distinctam perceptionem claritatis & distinctionis secundæ perceptionis? Adeoque prima perceptio per secundam, secunda per tertiam, tertia per quartam est examinanda, & sic perceptiones nostræ in infinitum producentur, & veritas nunquam attingetur.

Et hunc sane in modum incerta & lubrica nostra continuo nutat sententia, & licet forte fortuito veritatem cognoscamus, veritatem tamen esse non cognoscimus. Atque hinc est quod illud quod jam comprobamus & amplectimur, statim respuimus & repudiamus. Et nemo est qui, etiamsi de omni philosophia ab ipso superata glorietur, tamen non expertus est quomodo contrariis & repugnantibus sæpissime jactitetur, æstuet, fluctuetur. Nec aliud quidem expectari potest, quin si solis corruptæ naturæ viribus annitamur, ad sacros incorruptæ veritatis recessus nunquam penetremus.

Perplura de pendula humanarum scientiarum incertitudine, & de misera caligantium naturæ oculorum lippitudine adderentur, ut & quomodo non tantum in Logicis, Æthicis, Physicis, Metaphysicis, aliisque istiusmodi artibus & scientiis, sed etiam in ipsis Mathematicis demonstrationibus, quæ tanta a plerisque indutæ statuuntur claritate & certitudine, quamplurimi Cimmeriis immersi tenebris miseri oberrarunt vagabundi. Hæc autem huic loco non ita quadrarent, & paucula hæc quæ delibata, satis ut opinor, ad nostrum facient propositum. Dum vel isthæc enim apud me tacitus revolvo, non possum non alta admiratione percelli, qua ratione illi qui omnia tentare media, & omnem sese movere lapidem ostentant ut latitantem invenirent veritatem, & sese tandem ad summum sapientiæ apicem attollerent, Philosophiæ, lubricæ & incertæ Philosophiæ animos suos ita continuo manciparent, & divina humanioris & po-

litioris literaturæ studia, sacramque linguarum, Orientalium præsertim, cognitionem, quæ sola, uti postea patebit, absconditam fere detegat veritatem, ita negligerent & despicarent.

Non sane diffiteor quin studia Philosophica digna sunt quibus subtilissima exerceantur ingenia. Imo quidem fateor res naturales non indignas esse quas contemplemur, etiamsi contemplationum nostrarum scopum, veritatem viz. nunquam attingeremus. Quid enim? ipsa istiusmodi rerum contemplatio (ut cuicunque in iis vel mediocriter versato abunde satis expertum est) secretam quandam voluptatem & animi complacentiam secum continuo ducit. Et quamvis ipsam veritatem assequi non possumus, modo tamen cordibus nostris infixum immotumque sedet (ut sæpe accidit) nos assecutos fuisse, & apprehensionibus nostris tanquam claris & distinctis adeoque & veris assentiamur, quod ad intimam animi complacentiam iis continuo annexam, perinde est acsi revera assecuti fuissemus. Hoc tamen insuper addam, quod hujusmodi animi complacentia utcunque tanta apparet veritate induta, falsa tamen est & erronea, utpote falso & erroneo annixa fundamento. Adeo ut qui hunc in modum sibi placent, qui hujusmodi requies & delicias animis immurmurant, mendacio assidue delectantur. Utcunque perquamplurimos videre est, qui tam alte hujusmodi contemplationibus immerguntur, ut omnia studia præter sua, hoc est Philosophica, demissa & repentia, pernicibus & sublime tendentibus suorum ingeniorum alis inepta prorsus & indigna existimant. Linguæ, clamitant, sunt tantum fores, quid nobis cum foribus qui ipsa quærimus penetralia? Linguæ sunt tantum cortex, quid nobis cum cortice qui ipsum intendimus nucleum? Quid vobis cum foribus? quid vobis cum cortice? quibus intratis & quo fracto penetralia & nucleum attingatis.

Sed fatemur inquiunt, aliquæ linguæ neceſſario requiruntur; at quid nobis cum Hebraica, Chaldaica, Syriaca, Samaritana & iſtiuſmodi quarum vel characteres profecto ſunt monſtroſi & prodigioſi? Quid hæc conducunt ad Carteſium aut Ariſtotelem intelligendum? modo Græcam & Latinam ediſcimus, quicquid ſacris illorum mineralibus abſconditur facile perfodiamus. Hi ſunt duo illa & magna quidem Hemiſphærii Philoſophici luminaria. Ariſtoteles enim in obſcura primarum ætatum nocte lumine ſuo mutuatitio (quod viz. ab omnibus & iſtius & præcedentium (ut aiunt) ſæculorum philoſophis mutuatus eſt) totum hemiſphærium ſuo modo, hoc eſt ad inſtar Phœbes illuminavit. At in ſplendeſcenti hoc noſtræ ætatis die ipſum habemus Apollinem ipſum Carteſium in quemque orbis philoſophici angulum radios ſuos evibrantem. Modo horum ideo lumine fruamur quid alio opus eſt? Eſto: Profundum Ariſtotelis admiror ingenium, & beatos ſubtiliſſimi τοῦ μακαρίτου Carteſii adoro cineres. Pace tamen tantorum dicam, & Carteſius & Ariſtoteles ſubtiles erant Philoſophi ſed & mortales erant homines. Non eouſque adhuc ebulliverit dementia noſtra, ut Ariſtotelis volumina Phœbi oracula habeamus, vel ut Carteſium etiamſi Papiſtam Papæ tamen (ut aiunt) infallibilis cathedra collocemus. Erant inquam Philoſophi, ſed & erant etiam homines; imo & eorum humanitas in erroribus quibus abunde ſcatent ſeſe manifeſtam tradit. At replicant qui dogmata ſua jactitant Philoſophica, Hiſce & noſmet libentes ſubſcribimus, hi quos laudamus erant homines, nec omnia erant veritatis flumina quæ ex eorum fontibus profluxerunt. At ubi veriora? ubi veritatem citius inveniamus quam eorum libros conſulendo? Mirum ſane miſerumque quod vos qui tantam, qui omnem vobis vendicatis philoſophiam & rationem hic tam alte cæcuteretis? Quid enim? nunquamne de ſacro quodam codice audiviſtis? Nunquamne jucundus

Evangelii Tonus teneras aures vobis percusserit? Nunquidne sacrarum literarum authoritas apud vos valeat? Quid? & adhuc spissis sepulti jacetis tenebris plane nescii ubi gemma hæc veritatis pretiosissima latitaret? dicam, In sacra pagina, in sacris literis, si ullibi, est inveniri. Hæc sacra pagina est arbor illa vitæ in cujus foliis rara hæc avis nidulatur. Hæ sacræ literæ sunt non Phœbi sed Dei, non Delphica sed Divina illa oracula, quæ quicunque recte consulat, a recto veritatis tramite deviaret est impossibile. Quicquid hic invenio dictum, scio dictum a Deo vero, imo a Deo Veritate. Adeoque quicquid hic lego digito demonstro, manum in margine depingo, *Veritas est.* Ego, inquit Christus sum Via & Veritas, adeoque qui Christum de Scripturis scivit, Veritatem nescire nequit. Πᾶσα γραφὴ θεό-πνευστος inquit Apostolus, *omnis Scriptura est divinitus inspirata*, a Deo ab ipsa Veritate inspiratur, adeoque & ipsa nihil nisi veritatem spirat. Multa, fateor, hic invenio supra conceptum, at nihil præter veritatem. Non est versus qui non est verus, imo non est versus qui non est veritas, adeoque quot scio in Scriptura versus, tot scio veritates. At præterea, non tantum eo consulenda est Scriptura pro veritate quia quicquid ibi scribitur est veritas, sed etiam quia Scriptura viam ostendit ubi ipsa veritas commoratur. Ego, inquit Christus, sum Via, Veritas, & Vita; non tantum est Via & Veritas, ut antea, sed etiam est Via ad Veritatem, siquidem est Via ad Vitam eamque Æternam. Scrutemini Scripturas & scripta operemini, & vitam ac in illa ipsam Veritatem possidebitis. Tunc autem temporis quænam est veritas quæ nobis non nuda apparebit? Ibi omnes rerum essentias & naturas in ipsa Dei essentia in ipso Archetypo visuri sumus. Ibi intellectus nostri omnibus erroribus purgati, & apprehensiones claræ & distinctæ evadent. Ibi oculos nostros vere plusquam Lynceos ne atomus quidem in omnibus Veritatis mysteriis latebit.

Bene-

Benevole Lector, aliquid tibi serio suggeram. In veram sapientiam, in Divinam rectamque Philosophiam animo pruris? Profundum, ac omnis scientiæ & cognitionis capacem & impletum te efflagitas Philosophum? oh Christum petas, ad cœlum tendas, & tunc plura scies quam jam te scire vel in votis habeas. Tumque (crede mihi) videbis, quantæ stultitiæ (stultitiæ dicam an dementiæ?) te reum peregeris dum Cartesium, Aristotelem, & alios istiusmodi farinæ Philosophastros pro veritate scrutatus es, & Scripturas interim quæ solæ veritatem & viam ad veritatem demonstrent, tam egregie neglexeris.

Hic autem in luto jam hærent Adversarii; libentes audirent Christiani, adeoque non est ut illis quæ hactenus dicta sunt inficias irent: nec tamen in Linguarum æstimium & amorem se adductos vel paterentur vel faterentur. Quo ideo se convertant, nisi ut post multam animi perplexitatem tandem erumpentes effutiant, Quid hæc ad propositum? Quid si sacræ literæ, ideone & sacræ linguæ ad veritates indagandas conducunt? Non eo vesaniæ & infidelitatis prorumpimus ut non credamus Scripturas solas veram sapientiam humanis cerebris instillare, & illum optimum fore philosophum qui has & studiis & vita diligentissimus sequitur. Hincne autem inferatur & linguas aliquid ad hancce rem collaturas? Quid enim? Nonne perquamplurimi iique Linguæ Hebraicæ peritissimi sacrorum Bibliorum extant translatores quibus fidere & niti possumus? Fateor, hoc autem jaculum (ut festinanti calamo tanquam canis ad Nilum hæc percurram) hoc inquam jaculum in vosmet facile est retorquere. Quid enim? nonne perquamplurimi sacrorum Bibliorum extant translatores? cuique notum est. Quum multæ ideo hujusmodi proferuntur versiones, quænam est præferenda? Hunc dissolvat nodum quicunque ἱερογλωττοστυγὴς & Linguarum Orientalium ignavus osor. Veritas aliqua de sacris Scri-

pturæ

puræ mineralibus est eruenda, hinc multa exhibentur instrumenta, dicat hic, quodnam est adhibendum? Multæ variæque in promptu sunt translationes, quamnam consulemus? Varias easque eruditas textus Biblici extare Versiones in propatulo, in comperto, in confesso est. Hoc autem insuper detur, quod Theologi non minus differunt in interpretatione textus Biblici quam Philosophi in expositione textus Aristotelici. Omnes legis? quemnam seliges? Pagninum? Ariam Montanum? Vatablum? Osiandrum? Tremellium? Vulgatam? LXX Interpretes? Lutherum? quisnam horum est præferendus & quisnam posthabendus? quem commendes & quem condemnes? quomodo certum & genuinum loci alicujus sensum a quovis interprete datum ab illius in alio loco aut ab alius in illo loco notho & spurio dignoscas? Nonne necesse est ut ad Hebræi canonis Lydium quasi lapidem exiges? Quis etiam corruptissimam Vulgatam (quam pro Authentica mandare Tridentinum illud non erubuit conciliabulum) vel ullam aliam Versionem corruptione minima scatere dicat, nisi qui de puro Hebraicæ literaturæ fonte limpidas probe degustaverit aquas? Quid pluribus? Veritatem aliquam de sacra hac testa depromere animo habes: Hunc in finem magno labore & sudore evolvis Pagninum aut Tremellium: Jam attendis quid dicit textus Biblicus? non, sed tantum quid Pagninus dicit aut Tremellius. Nescis an Deus ita locutus est in ipso textu necne, sed tantũ quod Pagninus aut Tremellius ita transtulit.

Sed non mecum impræsentiarum institui omnia argumenta quibus sacra hæc lingua propugnari potest in arenam trahere, aut omnes objectionum hastas clypeo accipere. Summarium autem eorum quæ hactenus dicere conati sumus ad hoc tantum redit, quod nulla vel certiori vel breviori via ad summum illud veræ sapientiæ & rectæ philosophiæ cacumen quam per jucundissimos & omnium generum fragrantissimis Divinæ sapien-

tiæ

tiæ flosculis variegatos Scripturarum campos perveniatur. Et deinde quod nemini in fertilissimos hosce campos patet introitus, nemo amœnos ipsorum carpat flosculos, nisi qui Hebraice loquatur & sacram hanc linguam sibi habet opitulantem. Et ex hisce claræ satis (ni fallor) aliis præferuntur faces, quibus videant sacram Philologiam dominæ Philosophiæ ancillari, & qui ancillam non primam allicuit, optatos dominæ amplexus summis blanditiis nunquam impetrabit. Frustra sese optimos ostentant Philosophos qui & optimos sese non ostendant Philologos, utpote qui sacras literas non intelligit veram Philosophiam nunquam calleat; & qui sacram Philologiam non callet, sacras literas nunquam intelligat.

Nec vellem ut, etiamsi brevis, hæc, in cujus nexum animum hucusque convertimus, ratiocinationis tela ad Philosophiam tantum sed etiam ad Theologiam extendatur. Quodcunque enim argumentum ad demonstrandam illam, quam Philosophis præstant, linguarum utilitatem adducatur, idem pro earundem utilitate simul & necessitate ordine ad Theologiam etiam militabit. Idque quidem a fortiori. Si enim Philosopho qui in nuda veritatum contemplatione residet, tantum linguarum usu opus est ad easdem dextre colligendas, quantum majus Theologo cujus officii ratio exigit ut in earundem prædicationem etiam sese exerat. Si Philosophus qui proprio suo dulcis hujusce liquoris haustu contentus abit, tanta linguarum acquirendarum necessitate detinetur ad eundem de sacra Scripturarum testa exhauriendum; quanta majori Theologus, cujus est non sibi tantum sed & aliis etiam expromere & propinare? At quam libens in Satyram hic erumperem? aut potius quam facilis oculos lacrymarum rivulos flagitarem, qui non ob ferream ætatis nostræ naturam, sed ob corruptissimam ferreæ hujusce ætatis æruginem continuo fluerent? Quot heu! quot & quantos quotidie videre

re est Divinas cathedras ascendentes, brachia jactantes, pulpita tundentes, perplurima lato gutture fundicantes, & plausum etiam facili populo ferentes, qui interim pro certo nesciunt an Divinæ regulæ quadrent, & sacris literis uti a Deo prolatis consonent. Hoc tantum docti sunt, quod Anglicanam translationem aut fortasis Latinam (quam tamen raro consulunt) legere (non dico intelligere) possunt, & inde statim autumant sese abunde satis doctrinæ nactos & sibi & populis spirituali eorum curæ commisis. Et hunc sane in modum, qui aliis viam ad salutem ostendere in se recipiunt, & ipsi oculis capiuntur. Quicquid de Scripturis cognoscunt non propriis sed aliorum tantum oculis hauriunt. Quid est si hoc non est cæcum cæcos ducere, & omnes in foveam præcipitari? Quænam sunt si hæc non sunt inter ultima & ridicula senescentis mundi deliria recensenda? Qui nihil de proprio e Scripturis cognoscunt, aliis Scripturas explicare suscipiunt.

Sed respondeant ipsi elingues hujusmodi sed prædicantes Theologi, Quid contra Papistas, Anabaptistas, Pelagianos, Socinianos, & alios istiusmodi hæreticos & scismaticos tanta & tam aspera proferunt? Hoccine est quia opiniones eorum erroneas esse de ipsis Scripturis didicerunt? Nihil minus. Nemo enim est hæreticorum qui Scripturam sibi etiam non vendicat & in assertionis suæ defensionem profert. Scripturam inquam, at qualem? non puram, non incorruptam, non de ipsis fontibus exhaustam, sed translatam, adeoque corruptam, turbidis rivulis inquinatam. Atque hinc est quod multæ opiniones etiam hæreticæ nulla alia confutatione quam recta & genuina textus ipsius constructione & expositione indigent. Hincque etiam nemini mirum videatur dolendam (utpote Christianorum) Romanensium religionem tot tantisque absurditatibus confertam iri, cum ex ingenua quidem ipsius Bellarmini confessione (de verbo Dei lib. 2. cap. 10.) *Multa*

cele-

celebrata fuerint Concilia in quibus nulli aut pauci fuerint Hebraa lingua periti. Et proculdubio tot hæreſes in Eccleſiam noſtram nunquam irrepſiſſent, niſi tot linguarum imperiti Scripturæ ſacræ explicationem & prædicationem ſuſcepiſſent. Cum autem hæretici quicunque & clypeos & gladios de armario Scripturæ tranſlatæ ad ſuas ſententias propugnandas & aliorum oppugnandas proferunt, unde ſunt repellendi? ex aliis tranſlationibus? quid ita? quid non ipſi ſuis æqualem ac alii aliis fidem darent? Dantur autem iſtiuſmodi tranſlationes (quarum numero eſt illa Romanenſium) quæ quibuſcunque hæreſibus & favent & fundum præbent. Aut hujuſmodi ideo hæreſibus cedendum eſt & adhærendum, aut ad ipſos fontes recurrendum. Et deinde, ut hæreſes non diruantur, ſic nec ſine Divino linguarum ſubſidio ipſa veritas defendatur. *Rogas* (inquit Lutherus) *cauſam cur religio noſtra ſic derideatur? Non alia eſt quam Linguarum ignorantia.* Hinc enim ſæpe evenit ut plurima loca ad religionis noſtræ tutelam maxime facientia non proferamus, adeoque & alia loca non ita dilucide imo & aliquando non omnino facientia citemus; unde fit ut non tantum noſtra religio magis concuſſa ſit & debilitata, ſed & Adverſarii in contraria magis magiſque obdurentur.

At reſpondeant iterum & ipſi, quid tanta opprobriorum & convitiorum ſtigmata Papiſtis inurunt dum & ipſi peſſimos Papiſtas agunt? Quid enim inter perquamplurima illa abſurda quibus abundat eorum religio magis abſurdum & horrendum videatur quam eo tantum rei alicui fidem habere quia *Eccleſia dixit*. Et dicant Theologi noſtri quicunque ſacrarum linguarum ignari, quodnam aliud fundamentum ad ſtabiliendam fidei doctrinam habent, quam quod *Eccleſia dixit*. Eo tantum Scripturæ ſacræ aut potius tranſlationi illi, in cujus ſolius lectione verſantur, tam mordicus adhærent & ſententias ſuas illa ventilant, quia Priores Eccle-

ſiæ

fiæ Antiſtites dixerunt ita transferendam, aut ipſi ita tranſtulerunt. Certo certius ſi majores noſtri aliam tranſlationem eamque ipſa Papiſtarum Vulgata decies, ſi fieri potuit, corruptiorem edidiſſent, ignavi hi noſtri linguarum contemptores, eodem quo illam quam jam habemus æſtimio amplecterentur: Surdo enim grave & acutum idem ſonant; & Cæco lux & nox idem videntur.

At nec adhuc deeſt oſcitantibus tutum ſatis (ut ipſis videtur) ignorantiæ & ſocordiæ aſylum. Quoties enim ſibi murmurantes & aliis obgannientes audire licet, Quid nos tantum temporis in linguis addiſcendis conteramus, cum tanti & tam eruditi viri, ut Lutherus, Junius, Eraſmus & ejuſmodi qui tam præclare de Eccleſia meruerunt hunc laborem nobis præripuerunt? Non adeo perfrictæ frontis nec inflati animi ſumus, ut cogitemus noſmet tardis ingenii noſtri aliis ſublimes iſtas aquilas unquam ſupervolaturos: Non eſt ut faſtu turgidi putemus craſſum & obtuſum noſtrum ingenium doctiſſimos iſtorum labores unquam correcturum. Oh ſingularem modeſtiam & animi verecundiam! Quis ſibi precibus non appeteret, Quis ad cœlum laudibus non attolleret? Veriſimile quidem eſt quod adeo ingenue fatentur, craſſum & obtuſum eſſe eorum ingenium, & ita proculdubio manebit donec linguis politum. Non autem exinde recte inferunt linguarum ſtudia fore ſuperflua. Quid enim? non major voluptas & gratior animi complacentia ex ipſis fontibus quam ex rivulis hauriatur? Quid ſi fideli alius manu quocunque eundum eſt recto tramite perducamur, ideone & oculos eruemus? nonne major oblectatio de proprio viſu quam de alieno ductu exſurgeſcet? *Etenim in ſacris libris* (inquit Martinius in Technologia) *lumen & oculus quo Divina perſpicimus eſt Hebræa lingua, cujus ſcientia & fructu dum te tua ſponte privas, tum tibi oculos eruis quibus illa cernuntur & cognoſcuntur.*

At

At præterea etiamsi non est ut beatis istis animabus, Cœlo (uti speramus) jam triumphantibus vel quicquam detrahamus, non est tamen ut eorum Versiones pro Authenticis aut ab omni errore destitutis habeamus. Nimis augusta & Divina res est nuspiam in errorem prolabi. Ut doctos illos admiramur homines, sed non ut infallibiles adoramus Deos. Viros illos agnoscimus exquisite literatos, sed non Prophetas immediate inspiratos. Hoc & ipsi agnoverunt, imo & ostenderunt, dum proprias versiones ad incudem toties revocarunt, & perquamplurimos errores in quos impegerunt & ipsi postea emendarunt. Et respondeant adversarii, Cujus de omni erudito illo veterum cœtu translatio etiam ultima recognitione adeo limata evasit ut omnibus postfuturis otia fierent? Et deinde quid si illi ipsa aquila oculatiores? Profecto passercula illud aliquando videat quod acutum & volubilem aquilæ oculum plane fugit. Dies diem docet, & quod heri doctiorem latuit, hodie rudiori innotescat. Denique nihilne ad fidei certitudinem & animi firmitatem facit, si ipsum Deum propria sua dialecto audiamus & intelligamus nos alloquentem? Admodum incerta quidem sunt colloquia quæ per interpretes tantummodo instituuntur. Linguarum inscii nihil de proprio ipsius Dei ore capiunt, sed per interpretem cum Deo loqui compelluntur. Quid si ideo tua qualicunque linguarum peritia qua polles, aliorum translationes non corrigas & emendes, approbes saltem, & earum veritati & tuum adjicias calculum. Si tibi autem parum aut nihil referre videatur, an quæ aliis inculcas a te approbentur necne, modo ab aliis approbata fuerint; scias, vellem, nisi tuum etiam subeant *Approbatum est*, etiamsi vera sint quæ dicis, ipse tamen vera non dicis. Ad veracitatem enim requiritur ut assensus voluntatis, sic & consensus intellectus. Si intellectus enim non clare & distincte percipit propositionis prolatæ veritatem, quamvis in se sit vera, tibi tamen

men non ita eſt, nec a te pro vera judicetur. Impoſſibile autem eſt ut quicquid clare & diſtincte percipias vel per conſequens recte judices e ſolis Scripturæ verſionibus, ſiquidem neceſſe eſt ut dubius & pendulus ſemper hæreas, an fideliter de textu originali transferatur. Et antequam hæc dubitatio deponatur, quomodo in actum judicii procedas? Si autem ipſe propriis illiſque acutis criticiſque oculis ipſum textum introſpicias, ſi verſionem quam conſulis non improbes ſaltem approbes, atque ita illa quæ profers non tantum vera erunt, ſed nec ipſorum veritas te latebit, adeoque & ipſe vera proferas. Aliter autem multa doceas aliiſque præcipias quæ ipſe neſcis an ſint docenda & præcipienda necne. Hiſce ideo perpenſis quis non obſtupeſceret, tot ubique divina S. S. Theologiæ ſtudia aggrederentur, priuſquam ſacram Philologiam vel ſummis labiis tetigerunt. At oh quis audaces & temerarios hujuſmodi ſciolos in divinas Cathedras ſe intrudentes, & mandata Dei vacuo & inani pectore effundentes ſiccis oculis intueatur aut intacto corde meditetur? Si hæc autem & hujuſmodi ſerio adverterentur, ſperandum ſane eſſet nos doctiores veritatis Divinæ prædicantes & fortiores religionis noſtræ defendentes in poſterum habituros.

Ut autem quæ de Linguarum uſu dicta ſunt non tantum ad Philoſophiam ſed etiam idque præcipue ad Theologiam extenſa, ſic & paucula illa quæ hactenus de ipſis linguis delibata, non tantum de linguis Originariis, Hebraica, Chaldaica & Græca, ſed & de aliis quibuſcunque Orientalibus, præſertim Syriaca, Arabica, Samaritana, & Chaldaica in rivulis æque ac in fonte fluenti, intellecta vellem. Non enim eſt ut in eorum ſententiam nos conſpiremus, qui linguas originarias ad cœlum afferunt, at alias interim cœno conculcant, flocci & nauci faciunt. Hi ſunt illi qui matrem ſolummodo ambiunt, at filias negligunt & deſpicantur. At quid pro ſe blaterant? viz. totus Scripturæ ſenſus in ipſo textu

orginario continetur, quid ideo aliis linguis quam originariis opus est? Hoc & nobis in confesso est, Totus Scripturæ sensus in solis linguis Originariis tanquam in sacris mineralibus continetur; at hoc insuper detur, quod per alias linguas tanquam per tot instrumenta verior faciliorque eruatur: adeo ut quicunque ad alias linguas præter Originarias cognitionem suam non elevavit, difficilem subibit provinciam aliquem Scripturæ locum exacte & ad amussim interpretari. Hoc autem est quod nobis jam incumbit paucis demonstrandum. Quo dilucidior autem res fiat, illustriorque veritas appareat, duas has breviter ponam conclusiones.

Prima concl. *Perinde est parum ac nihil, aut non exacte ac non omnino linguam Hebraicam callere.* Primo, fateor, aspectu mira hæc videatur assertio, & ab omni ratione aliena, audacter tamen pronuncio. Quid enim si linguam hanc sacram legam scribamve? hoccine solum ad Scripturæ sensum in illa contentum intelligendum adjuvabit? Nequicquam: hoc & faciant typographi; quodlibet vocabulum dextre & exacte legant scribantque, dum interim ne hilum intelligant. At quid si ope alicujus translationis, ex. gr. Tremellianæ locum aliquem exponam, hoccine ad intimum loci illius sensum indagandum aliquid conducet? nequicquam. Hoc fine non est Tremellium per textum Biblicum, sed textum Biblicum per Tremellium examinare. Hunc autem in modum sæpe vidi (oh si nunquam posthæc visurus essem) perplures mire sibi complacentes & applaudentes si modo videant se ita exposuisse ut ipse Tremellius aut alius istiusmodi translator exposuit. Proculdubio si hoc sufficeret, non opus esset linguæ Hebraicæ studio, modo Latinam aut aliam linguam in quam sacræ literæ transferuntur, calleremus. Quid enim conducit Lingua Hebraica ad Latinam intelligendam? At altius paulisper progrediamur: Quid si in linguam Hebraicam tam alte penetremus ut aliquem Scripturæ locum

cum sine translatoris alicujus adminiculo exponamus? Hoccine aliquas feret suppetias ad veritatem detegendam, & intimum illius loci sensum enucleandum? Iterum respondeo, Nequicquam. Nihil, inquam, locum aliquem exponere adjuvabit, nisi insuper etiam ultimas vires, intimam ἐνέργειαν & valentiam cujusque phrasis & vocabuli oculis plusquam aquilinis inspiciamus. In hoc enim latet præcipua sacræ hujusce linguæ excellentia, quod vocabuli cujusque emphasin aliis linguis prorsus ignotam, illisque (si ita dicam) inexplicabilem in hac dilucide videamus. Atque hinc est quod ἀποτολμήσας assero, *Perinde esse parum ac nihil, aut non exacte ac non omnino linguam Hebraicam callere.*

Secunda concl. *Impossibile est ut quis linguam Hebraicam exacte calleat, nisi qui alias Linguas Orientales aliquo modo callet.* Hanc autem ut evictam, probatam, & stabilitam darem conclusionem, paucis demonstrare conabor, quid aliæ linguæ Orientales, Syriaca, Chaldaica, &c. ad linguam Hebraicam in ipso textu adeoque & ad verum textus ipsius sensum intelligendum faciunt. Tria ideo sunt ad quæ Linguæ Orientales conducunt, sine quibus nec sacram linguam callere, nec sacram Scripturam intelligere valeamus. 1. Ad textus ipsius conservationem & confirmationem. 2. Ad vocabulorum explicationem. 3. Ad phrasium & idiotismorum illustrationem. Hisce autem demonstratis, non verendum est quin conclusionis veritati etiam ab invito fides extorqueatur. Singula ideo levi pede percurram.

Primum, inquam, ad quod Linguæ Orientales conducunt, est ad textus ipsius conservationem & confirmationem. Hoc autem ut clarius elucescat, paucula præmittenda sunt de reverenda harum Versionum antiquitate, de qua & fuse & docte disputat Reverendissimus noster Brianus Waltonus S. S. Theol. D. in Prolegomenis suis ad Biblia Polyglotta; nos summaria tantum

attingemus. Chaldaica igitur Paraphraſis (ut ab illa telam exordiar) a 70 annorum captivitate originem ſuam duxiſſe ab omnibus reputatur. Judæi enim tunc temporis ut aliorum juga ſubire ſic & iſtorum linguam addiſcere coacti erant. Quo fit ut poſt tanti temporis effluxum propria & vernacula oblivionis tumulo ſepulta jacuit. Unde licet nonnulli eorum reducum ætate præſertim & dignitate grandiores, ut & ſacerdotes & Levitæ Hebræam vernaculam retinebant, plebis tamen & juventutis etiam in hac lingua imperitiæ & inſcitiæ neceſſario conſulendum erat, ut Scripturas viz. in templo & ſynagogis ut perlectas ſic & intellectas iis darent. Hinc ideo tota S S. Scriptura lingua omnibus tunc temporis tam bene nota, Chaldaica viz. (quam in captivitate didicerant) donata fuit, quæ Verſio תרגום ſive *Explicationis* audit. Adeoque ſacra Biblia in publicis ſynagogis non tantum Hebraice ſed & Chaldaice Judæorum auribus infuderunt. Hoc autem facillime è loco illo Neh. 8. 8. eliciatur, *Legebant enim librum iſtum legem Dei explanate, & exponendo ſenſum dabant intelligentiam per Scripturam ipſam.* Hunc locum ita explicant Talmudici; *Legebant in libro illo in lege Dei*, is fuit textus Hebraicus: *Explanate*, illud fuit Targum. At nec deſunt exemplaria perquam vetuſta quibus videre eſt Textum Hebraicum & Paraphraſin Chaldaicam alternatim ſcripta, adeo ut ſingulis verſibus Hebraicis Paraphraſis Chaldaica ſtatim ſubjecta ad amuſſim reſpondet. Hujuſmodi exemplar ſe Argentinæ vidiſſe teſtatur Buxtorfius: & ſimile Dr. VValtonus, ipſo teſte, Pentateuchi MS. è Bibliotheca VVeſtmonaſterienſi habuit. E quibus clariſſime inferatur Paraphraſticam hanc Chaldaicam Scripturarum explanationem ab ipſa captivitate & occaſionem & ortum ſumpſiſſe. Non autem eſt ut Paraphraſibus Chaldaicis Bibliis noſtris inſertis & manibus noſtris contritis tantam vetuſtatem concedamus: nullum enim

jam extat Targum ante Jonathanem & Onkelosum scriptum. Duo autem illi insignes & magni nominis Rabbini, Onkelos viz. & Jonathan Ben-Uziel, quorum primi in Pentateuchum, alterius in Prophetas jam extant Paraphrases, coætanei erant; uterque enim tempore Hillelis senioris ante Christum annis circiter 40. floruerunt. Quod autem ad Targum in Hagiographa confectum, antiquitate aliis cedit: hoc enim vulgo inscribitur cuidam R. Josepho qui cæcus fuisse perhibetur, quique aliquot etsi non admodum multis post Christi tempora annis vixit. Hinc autem aliquomodo Chaldaicæ hujusce Paraphrasis antiquitatem videamus.

Quod ad Syriacam Vet. Test. translationem attinet, constans & perpetua viget traditio, hanc omnes post Christi tempora factas antiquitate superare. Tempore enim Thaddæi Apostoli scriptam & ejusdem cum Syriaca N. Test. Versione antiquitatis esse communi doctorum ore affirmatur. Quid autem multa accumulem de antiquitate translationis Syriacæ N. Test? Quis enim nescit primo statim nascentis Ecclesiæ sæculo vel ab Apostolis ipsis, ut aliqui volunt, vel a discipulis suis, viris Apostolicis, confectam fuisse? Quid aliud sibi vellet incorrupta sermonis elegantia? Quid in antiqua illa & verissima VVidmanstadii Editione, defectus Epistolæ Petri 2. Johannis 2. 3. S. Judæ, Apocalypseos, & Accusationis Adulteræ, quæ ipsa etiam apud Chrysostomum, Theophylactum, & Nonnum desideratur; quid (inquam) nisi quod libri isti primis Ecclesiæ temporibus publico Ecclesiarum consensu non recepti erant; Adeoque & hic Syrus vel nunquam vidit, vel tanquam non Canonicos repudiavit? At nec illi proculdubio prædicti libri citius canone quam lingua Syriaca donati erant, quorum Apocalypsin Lud. De Dieu, & post eum Epistolas omnes Doctissimus noster Pocockius Oxoniensis edidit, & omnes simul in Bibliis nostris Polyglottis completi extant.

Quod

Quod autem ad Arabicam Versionem spectat, nec de authore nec de tempore aliquid certum determinari potest. Pentateuchus vero non multum variare videtur a Pentateucho R. Saadiæ, qui unus erat isque inter Gaones (ita appellabantur Scholarum Babyloniæ rectores) celeberrimus, qui floruit circa annum Christi 909. unde probabilem est conjecturam facere eundem omnino esse: ut nec improbabile videtur Arabicam totius Scripturæ Versionem eadem canitie decorari. Ut denique de Pentateucho Samaritano aliquid dicamus; Communis est historiæ & linguæ sacræ peritorum sententia, characterem illum quo Pentateuchus noster hodie conscribitur, eundem esse quo Deus legem Mosi tradidit, & qui in ipsis tabulis Mosi a Deo datis exaratus erat, quoque ipsi Judæi usi sunt usque ad 70 annorum captivitatem, quo tempore novam linguam edocti & novum characterem linguæ illi Chaldaicæ seu Assyriacæ proprium & peculiarem didicerunt, primum Samaritanis relinquentes. Certum autem est Samaritanos eadem exemplaria cum Judæis ab initio habuisse, eaque literis antiquis Hebraicis seu Samaritanis conscripta, adeo ut etiamsi (quod tamen dubitatur) non Authentica authoritas, maxima tamen utilitas huic ascribatur. De Versione autem Chaldæo-Samaritana, a quo vel quando facta sit non adeo facile est determinatu. D. Mich. de Jay in Præfatione ad Biblia Parisiensia eodem tempore quo Samaritani in eandem cum Judæis religionem consentiebant, factam fuisse arbitratur. At D. VValtonus verisimilius multo ante Christum natum, non multum viz. post Esdram et Nehemiá conflatam esse judicat.

Hisce ideo serio exagitatis, assertio nostra ulteriori (ut opinor) probatione nequicquam indiget. Hoc enim concesso (quod negari nequit) Versiones hasce jam laudatas tam provectæ ætatis esse ut ipsius Christi tempora vel exæquent vel exuperent, facile exinde easdem ad

 textum

textum Biblicum conservandum & confirmandum plurimum conferre concedetur: Utpote extra omnem controversiæ aleam positum est, fontes tot ab hinc annis puriores & incorruptiores fluxisse quam ut ad nos derivantur. Tunc temporis tot scribæ non dormitarant & ab archetypo deciderant; Tot invidos & hæreticos in particularium codicum corruptionem ignis infernus non inflammarat; Tot dies injuriam suam non perfecerant; Tot variæ lectiones in ipsum textum non irrepserant; Verbo, Tot commixturas & conturbationes sacra hæc lympha non persenserat, sed pura & syncera undique scaturivit. Cum ideo prædicti rivuli de fontibus purioribus derivantur, & ipsi puriores fluant necesse est; adeo ut ex hisce Versionibus quomodo ipse textus priscis illis temporibus sese habuit certiores nos habeamus. Atque hinc fit ut si qui hæretici textum nostrum corruptionis arguant, & suum (a seipsis fortasse corruptum) pro hæresi sua plura facientem, veriorem jactitent; si vetustæ hæ translationes textus nostri vestigia ad amussim premant, & eundem sensum exprimant, Quis non videat textum nostrum verum, antiquum, & ab ipso Deo traditum; eorum autem novum, falsum, a seipsis inquinatum? unde ipsi & ipsorum textus confutentur, nos & noster abunde confirmemur. Si scribæ autem in transcribendo aut correctores in corrigendo de diligentia debita unquam remiserunt, & ab ipso textu uspiam aberrarunt, nos modo linguarum peritia induti eos corrigamus, & ipsum textum licet non in ipso textu, in Versionibus tamen (præsertim ubi plures consentiunt) perlegamus. Exemplo uno vel altero rem totam explicem. Locus ille Gen. 3.15. quem Papistæ tam misere torquent & depravatum judicant, e Versionibus hisce antiquis contra omnia eorum spicula fortissime munitur, stabilitur, confirmatur. Chaldæus enim הוא, Syr. ܗܘ Sam. ࠄࠅࠀ *ille*, non [illegible]

illa, legit. Sic & locus ille Jud. 16.31. e quo Jacobus Gordonus Huntlæus Scotus contra textus Hebraici veritatem & puritatem militaret, e Versionibus hisce abunde corroboratur. Dicit ipse, uti & M. Marinum Brixianum idem ducit testantem, olim ibi non עֶשְׂרִים ut in codicibus nostris, sed אַרְבָּעִים שָׁנָה scriptum fuisse. At non alia opus est Jesuitæ refutatione & loci illius confirmatione quam sola Versionum antiquarum inspectione. Omnes in unum hoc conspirant. Chald. עַסְרִין שְׁנִין Syr. ܥܣܪܝܢ ܫܢܝܢ Arab. عشرين سنة *viginti annis*. Perquamplurima hujusmodi loca in sacris Scripturis passim occurrunt, quæ solidam satis confirmationem ex antiquis hisce Versionibus recipiunt. Cujusmodi autem in locis per Versiones hasce conservatus dicatur textus Biblicus? Istiusmodi nimirum in quos temporum injuria aut scribarum incuria menda aliqua aut errata irrepserint: Pleræque enim irregularium scriptionum aliorumque istiusmodi erratorum post factas hasce Versiones textum occuparunt ut 2 Sam. 18. 12. legitur שִׁמְרוּ־מִי בַּנַּעַר בְּאַבְשָׁלוֹם· Hic locus graviter & Grammaticos & Interpretes torsit, quocum viz. verbo pronomen illud מִי cohæreat. Respondet Buxtorfius, cui Glassius aliique assensum præbent, hic esse ellipsin verbi, hunc in modum שִׁמְרוּ־מִי בַּנַּעַר בְּאַבְשָׁלוֹם *observate quis in puerum in Absolomum*, viz. יִשְׁלַח יָדוֹ *mittat manum suam* seu *incurrat*. At si antiquas hasce & nunquam satis consultas inspexissent Versiones, non figuram sed erratum idque ex scribarum neg-

ligentia deprehendissent. Chaldaica enim Paraphrasis vertit, אִסְתַּמְּרוּ לִי בְּעוּלֵימָה בְּאַבְשָׁלוֹם *estote circumspecti mihi de puero de Absolom.* Syr. ܛܪܘ ܠܝ sic & LXX φυλάξετέ μοι *servate* vel *custodite mihi puerum Absolomum*; E quibus sole meridiano clarius elucescit textum cum Translationes hæ ex illo deductæ erant, non מִי sed לִי habuisse, & מִי pro לִי scribæ vel typographi vitio interseri. Arabica, fateor, translatio utrumque omittit, pro Versionibus tamen maxime facit إحتفظوا *curam habete Absolomis pueri.* At quidem datur & aliud præter earum antiquitatem quod Versiones hoc in loco confirmat, viz. quod inter שִׁמְרוּ & מִי datur Maccaph, quæ quidem linea si esset מִי, esset frustranea, imo vitiosa; at si esset לִי ut proculdubio semel fuit, non potuit non adesse. Sic 2 Sam. 8. 3. in primis exemplaribus verba legebantur בִּנְהַר פְּרָת *in flumine Euphratis*, sed nescio quo infortunio פְּרָת textu excidit, & nihil præter nudas vocales relinquitur, at in omnibus canitie venerandis hisce Versionibus fidelissime conservatur, uti cuiquam illas consulenti patebit. Sic & Jos. 15. 47. legitur הַיָּם הַגְּבוּל וּגְבוּל *mare termini & terminum*, si versiones hoc in loco consulantur, statim liquebit vel scribas vel typographos hic errasse, & ב pro ד posuisse, הַגְּבוּל pro הַגָּדוֹל *magnum.* Omnes enim Versiones ita legunt, quibus & Masoretica correctio marginalis subscribit & assipulatur. At infinitus essem si omnes hujusmodi locos a Versionibus conservatos vel enumerem: suffi-

ciat

ciat ideo impræsentiarum unicum alium tantum adnotare. Gen. 4. 8. וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו *& dixit Cain ad Hebel fratrem suum.* Hic sensus sane mancus & mutilus apparet, ut e solis textus Hebraici vocibus eruitur, adeoque & aliquid desiderari videtur, quod tamen in sacris Versionum Thesauris non dico suppletur sed conservatur. Videamus paulisper Syr. ܘܐܡܪ ܩܐܝܢ ܠܗܒܝܠ ܐܚܘܗܝ ܢܐܙܠ ܠܦܩܥܬܐ *et dixit Cain ad Abelem fratrem suum, Eamus* seu *descendamus in desertum.* Sic & utrumque Targ. Onkelos & Hierosolymitanum. Et dixit Cain ad Habel fratrem suum אִיתָא וְנִפּוּק לְאַפֵּי בָרָא *Veni & eamus in superficiem agri.* Targum Jonathan Ben-Uziel אִיתָא וְנִפֵּיק תַּרְוֵינַן לְבָרָא *Veni & eamus ambo in agrum:* ubi etiam sermones quos Cain & Abel tunc temporis conferebant fuse exhibentur. Sic etiam & Versio Samaritana [Samaritan] *eamus in campum.* Nec Versio tantum sed & ipse textus Samaritanus (e quo textum Hebraum corrigere non est ex Versionum rivulis fonti integritatem conciliare, sed ex uno exemplari aliud & fortasse e vetustiori recentius emendare) ita legit [Samaritan] *eamus in campum.* Pleniorem autem loci hujusce discussionem aliis relinquimus exagitandam. Ipse hoc tantum addam, me, salva aliorum reverentia, arbitratum hunc locum inter alios in Versionibus conservatos merito posse recenseri, utpote qui tot Versionibus ipso textu Samaritano roboratis, emendatus videtur. Aliorum autem judicio, modo solidis rationibus annixo, nostrum hic submissum damus. Hoc autem dum dicimus, & errata textus Hebraici in Versionibus correcta asserimus, ἀυθεντίᾳ, authoritati & integritati Scripturarum nihil detrahimus: etiamsi enim plurima

plurima hujusmodi sphalmata & errata e scribarum ignorantia & oscitantia aut aliis de causis in textum Hebraicum irrepserint (quod Keri & Cetib aliæque Variantes Lectiones a doctis collectæ liquido demonstrant) manet tamen Divina norma & regula ad quam omnes Versiones sunt exigendæ. Licet enim omnibus levioribus labeculis & erratulis texum immunem asserere, esset urgenti omnium Doctorum consensui, imo & communi cujusque sensui in iis vel mediocriter versati oppugnare; ita tamen invigilavit Divina providentia & Ecclesiæ ipsius diligentia, ut in omnibus ad salutem necessariis, ad fidem & mores pertinentibus purus, syncerus, & incorruptus ubique manet & ita in ultima secula remanebit.

Secundo, *Ad vocabulorum explicationem.* Atque hic sane latet magna & incredibilis linguarum Orientalium utilitas, quod multas voces in textu Hebræo reperire est quæ non nisi ex aliis linguis sibi cognatis lucem accipiant. Licet enim lingua Hebræa, aliarum mater, olim satis gravida & magno vocabulorum numero decorata, mutila tamen & exigua tantum sua parte in textu hodie extat, unde ex aliis linguis suppleri debet & explicari. Multa in Vet. Test. Hebraica vocabula semel tantum aut bis occurrunt: Quomodo hæc nisi ex nota aliarum linguarum consuetudine sunt exponenda? At præterea reverendi harum Translationum authores temporibus quando lingua hæc sacra illis erat vernacula longe propiores floruerunt, unde fælicior explicatio ex illis merito expectetur. Vocabulorum enim hujusmodi raro occurrentium & inusitatorum significatio illis ex majorum traditione accepta melius nota erat quam nobis jam degentibus esse possit. Exemplum unum aut alterum proferam, Gen. 41. 45. *Et vocavit Pharaoh nomen Joseph,* צָפְנַת פַּעְנֵחַ *Saphnath Pahaneach.* Quid sibi vellent hæc nomina quæ Pharaoh Josepho imposuit omnes

linguarum

Linguarum imperitos penitus fugit. Atque hinc est quod nonnulli de oscitantibus hujusmodi sciolis vocem esse Ægyptiacam somniant, adeoque & nobis ignotam. Consulantur autem Versiones antiquæ, & dispersis tenebris lux e vestigio orietur. Versio Samaritana exprimit ࠑࠐࠍࠀࠕ ࠌࠂࠋࠉࠀ *abscondita revelans.* Targ. Jonath. גַּבְרָא דִטְמִירָן מְפָרְסַם *virum secretorum manifestatorem.* Targ. Onk. גַּבְרָא דִטְמִירָן גַּלְיָן לֵיהּ *Vir cui secreta revelantur.* Hisce etiam astipulatur Arabica translatio, ut & Syriaca, quæ hanc etiam reddit nominis illius rationem, vocavitque Pharaoh, nomen Josephi ܨܦܢܬ ܦܥܢܚ ܕܡܟܣܝܬܐ ܓܠܝܢ ܠܗ *Saphnath Paanach cui secreta aperta sunt.* Quis tot testibus non fidem haberet? Proculdubio Vulgatæ Latinæ author si tantam aliis linguis Orientalibus quantam Originariæ navasset operam, nec tantæ derisioni nomen suum tribuisset, nec Josepho tam falsum nomen indidisset. Quid autem, eo judice, vocavit Pharaoh Josephum? viz. *Salvatorem mundi.* Quis aliquid horum vocabulorum e textu eliciat? Satis autem se excusatum habere opinatur, dum interponit, *Lingua Ægyptiaca* : Verba profecto textui æque ignota ac ipsa verba in textu ei. Hunc autem in modum nos aliorum despectui & derisui prostituimus, dum Hebrææ linguæ nos totos damus nihilque aliis reservamus. Cum revera etiamsi illæ sine hac possunt, hæc tamen sine illis edifci nequit. Simile autem huic quod Pharaoh Rex Ægypti Josepho, est nomen illud quod Christus Rex Regum Petro imposuit; ut aliqui enim in illo, sic alii in hoc exponendo misere hallucinati sunt. Joh. 1. 42. σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς ὃ ἑρμηνεύεται ὁ πέτρος *Tu vocaberis Cephas quod interpretatur Petrus.* Scires unde vocabulum

bulum illud Κηφᾶς. originem suam duxit? Consulas Cardinalem Betronium & invenies eum cum Optato Melevitano aliisque ejusdem farinæ miseris linguarum insciis ex lingua Græca derivantem. כֵּיפָא (inquit) dicitur *ἀπὸ τῆς κεφαλῆς a capite*, atque hinc ingens producit mysterium, imo & simul ingens ignorantiæ specimen. *Petrus* (inquit) *est* כֵּיפָא i. e. *ἡ κεφαλὴ, quia totius Ecclesiæ Catholicæ caput & fundamentum est, qui suam etiam vim Pontificibus Romanis continua successione communicavit.*

Spectatum admissi risum teneatis amici?

Profecto si vel minimam linguæ Syriacæ imbibisset cognitionem, nec aliis tantum risum nec sibi tantum derisum movisset. Quid enim aliud est כֵּיפָא in lingua Syriaca, quam Servator noster locutus est, quam πέτρος seu πέτρα, quæ interpretatio & in ipso textu innuitur. Atque hinc est quod Syrus non interpretatur, sed tantum dicit, ܐܢܬ ܬܬܩܪܐ ܟܐܦܐ *Tu vocaberis Petra.* Est vocabulum illis satis notum, ideoque nec interpretatione indiget. Ut autem Syriaca sic & Chaldaica lingua multum confert ad hujusmodi vocabulorum explicationem. Gen. 30. 14. *Et reperit* דּוּדָאִים. Multum inter se discrepant interpretes de genuina vocabuli hujusce significatione, nec aliunde peti potest quam ex Chaldaica paraphrasi Jonathanis & Onkelos, qui verbum illud alio Rabbinis satis noto reddunt, verbo viz. יַבְרוּחִין (quam vocem etiam & Syrus retinent) *mandragoræ.* Sic etiam & dantur quædam in Novo Fœdere quæ non nisi ex Hebræorum libris præsertim Chaldaica Paraphrasi intelligantur, ut 2 Tim. 3. 8. hic Jannes & Jambres dicuntur Mosi restitisse. Quinam hi Jannes & Jambres fuerunt frustra quæritur nisi in Paraphraste Jonathane in Exod. 3. 15. & 7. 2. quibus locis dicitur illos fuisse principes Magorum. At nec linguæ

Arabicæ suum in hac re desideratur commodum, ut Ex. 12. 9. *non comedatis ex* illo נָא. Quid hoc vocabulo indigitetur, sine lingua Arabica cognosci nequit. Alibi sane in textu significat *nunc* vel *obsecro*, quæ tamen significatio huic loco non omnino quadrat. Arabicis autem hoc dubium statim resolvitur, quibus نيا significat *crudus fuit*, quod etiam vocabulum in Arabica translatione retinetur, *Ne comedat quicquam ex eo* نيا *crudum*. Sic nomen Dei אֱלֹהִים genuinam suam significationem e lingua Arabica tantum petit, qua اله est *religiose colere*, *adorare*. Job 41. 9. occurrit vocabulum עֲטִישֹׁתָיו quod e lingua Arabica solum lucem accipit, qua عطس est *sternutare*. Hic autem liber Jobi (quem Arabum Theologam nominat Bibliander) perplurimis hujusmodi scatet Arabismis, ut quidem & tota Scriptura. Unde illud Kimchi in præf. ad lib. Rad. citante Reverendo VValtono) *Apud magistros docetur quod linguam didicerunt ex lingua*, quod explicat de Hebraicarum quarundam vocum ex Arabismo intelligentia, ut Psal. 55. 23. *Projice* יהבך; *nesciebant quid per* יהבך *significaretur donec ex Arabe mercatore audivissent, Cape* יהבך *Onus tuum & impone camelo.* Nos omnibus linguis Orientalibus ordine ad Hebræam idem applicemus, viz. *quod lingua Hebræa ex aliis linguis discitur.*

Tertio, *Ad phrasium & idiotismorum illustrationem.* Hoc autem ex eodem, quo prius, fonte fluit, quod celebres

celebres nimirum veterum harum translationum præsertim Paraphrasium Chaldaicarum autores, propius ad tempora quibus lingua Hebræa vernacula viguit, vitam transigentes, varias ipsius loquendi formulas sibi a majoribus traditas atque ita in omnes posteros traductas, melius tenere & verius fideliusque explicare potuissent quam qui longiori intercapedine ab hisce temporibus separantur. Hoc autem exemplis potius quam verbis demonstretur, Hos. 2. 14. *Dicit Deus ire faciam eam desertum* וְדִבַּרְתִּי עַל לִבָּהּ *et loquar ad cor ejus.* Quid per *Ad cor loqui* indigitetur nullibi nisi Paraphrasi Chaldaica Jonathanis explicatur, quæ ita παραφράζει, וּבְיַד עַבְדַי נְבִיַּיָא אֲמַלֵּל תַּנְחוּמִין עַל לִבְּהָא *Et per servos meos Prophetas loquar consolationes ad cor ejus.* Hanc etiam expositionem & abunde confirmat Syrus Novi Testamenti Interpres, dum verbum παραμυθῆσθαι nunc per ܒܝܐ *consolatus est*, nunc per ܡܠܠ ܒܠܒܐ *locutus est ad cor* exprimit, Joh. 11. 19. ἵνα παραμυθήσωνται αὐτὰς, Syr. ܕܢܡܠܠܘܢ ܒܠܒܗܝܢ *ut loquerentur ad cor earum*; at ver. 31, παραμυθούμενοι αὐτὴν, Syr. ܘܡܒܝܐܝܢ ܠܗ̇ *consolantes eam.* Sic etiam & παραμύθιον seu παραμυθία nunc reddit per ܡܡܠܠ ܒܠܒܐ *locutio ad cor*, Phil. 2. 1. Nunc autem per ܒܘܝܐܐ *consolatio*, 1 Cor. 14. 13. E quibus dilucide apparet phrasin hanc *Ad cor loqui* per totum Orientem idem valere ac *consolari*: Atque

ita passim alibi in Vetere Testamento accipitur, ut Gen. 50. 21. Ruth. 2. 13. Esaiah 40, 2. & alibi. Sic Psal. 33. 3. הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה *benefacite canendo cum jubilatione:* quid phrasis hæc *benefacere canendo* valet e versionibus tantummodo hauriatur. Hanc autem phrasin optime illustrant translatio Syriaca & Arabica. Syr. ܘܙܡܪܘ ܫܦܝܪ ܒܩܠܐ *canite decenter cum voce.* Arab. رتّلوا له حسناً *psallite ei bene* cum jubilo: E quibus patet *benefacere canendo* & *bene canere* phrases esse æquivalentes. 1 Sam. 28. 7. *Quærite mihi* אֵשֶׁת בַּעֲלַת אוֹב *mulierem dominam pythonis.* Quid per hanc phrasin intelligitur explicat Targum. אִתְּתָא דְיָדְעָא לְאַסָּקָא בִּידִין *mulierem quæ sciat educere Pythones:* Et Syr. ܐܢܬܬܐ ܕܡܣܩܐ ܙܟܘܪܐ *mulierem quæ ascendere faciat Pythones.* viz. Pythonissam. Perplures autem hujusmodi formulas a verbo בַּעַל ortas ex hisce versionibus explicatas reperire est. Ut Gen. 49. 23. Ex. 24. 14. 2 Reg. 1. 8. Prov. 18. 9. & 22. 24. & passim alibi uti legenti occurrunt. Ad hæc etiam revocanda sunt loca obscura quæ hisce Versionibus illustrantur. ut Ex. 12. 40. *Et commoratio filiorum Israel qua habitaverunt in Ægypto triginta anni & quadringenti anni.* Quam misere hic locus Interpretes vexavit cuique notum est; nec sine causa. Certissime enim ex ipsa Scriptura colligitur Israelitas non multum supra ducentos annos Ægyptum incoluisse. Codex autem Samaritanus omnem difficultatem tollit, qui legit, *Commoratio autem filiorum Israel & eorum patrum qua habitaverunt in terra Chanaan & in terra Ægypti, quadragintorum sunt & triginta annorum.*

rum. Hæc autem supputatio cum Sacra pagina optime convenit. Ad hunc etiam modum explicatur a Targumista Jonathane Ben-Uziel, &c. וְיוֹמַיָא דִיתִבוּ *Dies autem quibus habitaverunt filii Israel in Ægypto triginta annorum hebdomades, quarum numerus ducenti & decem anni. Numerus autem quadringentorum & triginta annorum ab eo tempore quo locutus est Dominus ad Abrahamum, ab ea hora qua locutus est cum eo decimaquinta mensis Nisan inter divisiones usque ad diem quo exibant ex Ægypto.*

Huc etiam accedat quod hæ Linguæ non tantum ob libros sacræ Scripturæ in illas translatos, sed & ob alios in illis Originarie scriptos, multum ad phrases illustrandas adeoque & ad ipsum sensum eruendum conferunt: frequens viz. in sacris Scripturis rituum & cæremoniarum occurrit mentio, quæ populis Orientalibus olim in usu erant, nec ullibi nisi ex eorum libris lucem accipiant. Unico, quod sit instar omnium, in stem exemplo, quod Pocockius olim observavit; & ex eo Waltonus in Prolegomenis, & Wasmuth in Paræ nesi; Ezech. 21. 21: *Nam stetit Rex Babel ad matrem* (i. e. in principio, uti Syrus) *viæ in capite viarum duarum ad divinandam divinationem,* קִלְקַל בַּחִצִּים שָׁאַל בַּתְּרָפִים רָאָה בַּכָּבֵד. *tersit sagittas, rogavit imagines, respexit in jecore.* Superstitiosus hic per sagittas divinandi ritus ex Arabum libris, quibus olim frequens in usu fuit, optime explicatur. Observavit enim prædictus D. Pocockius in spec. hist. Arabicæ quod cum negotium aliquod habuerint magni momenti peragendum, sagittas quasdam consulebant, quas tres vasculo inclusas habuerunt, quarum uni inscriptum erat امرني ربي *jussit me Dominus*; secundæ نهاني ربي *prohibuit me Dominus*; Ter-

tiæ

tia autem nulla nota infignita erat, cum aliquam ideo harum extraxerint, Si illa, quæ juberet, occurrit, tanquam monente Deo pergerent; fi illa quæ prohiberet, defifterent; fi illa quæ nihil habuit infcriptum, hanc repofuerunt, donec alia prodiret quæ vel vetaret vel juberet. E quibus loci allegati fenfus dilucidiffimus apparet.

Non eft autem ut pluribus exemplis in proferendis ulteriores moras agitemus. E dictis enim, modò libero animo volutatis, perfpicue fatis liquet quantum Linguæ prædictæ Orientales ad Linguam Hebraicam exacte edifcendam & ad textum Hebraicum perfecte intelligendum conferunt. Nec eft ut quis Divina harum Linguarum ftudia fuperflua opinetur, eo quod omnes linguas ignotas & quicquid in iis continetur, in notas habemus tranflatas. Non fane me latet dari mirum quoddam & prodigiofum hominum genus qui omnia dilectæ adeo ofcitantiæ & ignorantiæ quæritantes fubterfugia, hanc quam in Hebraicam etiam in alias Linguas Orientales conjiciunt tragulam. Eo viz. quod quafcunque ipfius textus habemus Verfiones, eafdem & in Latinam habemus verfas, hinc ftatim colligunt quicquid commodi ex antiquis hifce textus verfionibus hauriatur, idem & ex earum Verfionibus exugatur. Hoc fane fpiculum non ex judicii fed ignaviæ pharetra depromptum videtur. Cum hæc autem fagitta eadem eft cum illa quæ in Linguæ Hebraicæ latera vibrata fuerit, iifdem mediis quibus ab illa etiam & ab aliis linguis reflectatur. Atque infuper tenendum eft Verfionum verfiones fæpenumero claudicare, quæ nunquam verborum emphafin, aliquando nec ipfum fenfum exprimunt. Et deinde præcipuus Verfionum ufus a cognata illarum ad Originariam vicinitate dependet, quæ tamen in verfionibus minime apparet. Adeo ut ipfe profecto femper reputavi Verfionum verfiones folas confulere; idem effe ac littus arare, aut in ipfo aere

piscari; e quibus viz. fructus aliquid aut commodi nunquam eliciatur, nec quicquid per laborem præter laborem metatur. At præterea, quid est quod miseros hosce, ignaviæ vernas a tam sacro studio deterret? proculdubio nihil aliud quam difficultatis suspicio. Gravi nimirum formidine anguntur multum laboris exhauriendum, multos dies solis Musis consecrandos, noctesque multas vigiles transigendas, priusquam vel mediocris Linguarum cognitio attingatur. Non autem est ut hac in re mens metu concidat, vel pavore vel minimo concutiatur. Mira enim harum Linguarum facilitas omnibus in iis vel mediocriter versatis bene perspecta fuerit: Post acquisitam enim Linguam Hebraicam, quæ, ut in se est, sic & ab omnibus omnium facillima existimatur, quispiam in intimos cujuslibet aliarum recessus, pauculas solummodo indies impendens horulas menstruo aut ad summum bimestri spatio, idque proprio Marte penetret. Nec hæc ab aliorum tantum sententia sed & a propria experientia prolata. Cum primo enim sacra hæc studia aggressus sum (absit invidia dicto) neminem habui qui errantem corrigeret, dubitantem resolveret, aut recte perspicientem confirmaret: Nihilominus omnis nostra, qualis qualis est, Linguarum cognitio, non multos annos, imo quidem nec multos menses serio illis deditos, ab aliis studiis diripiebat. Imo quidem quod ad Linguam Syriacam spectat, nondum bimestre spatium in illa transegeram cum tot observatu digna inter legendum collexissem, ut de emendandis & corrigendis veterum Grammaticis, imo & statim de nova compingenda cogitatio subiit. Non hæc ad genium nostrum ostentandam, sed ad gloriam Dei cœlestis mei Patris celebrandam, ad miram Linguarum facilitatem demonstrandam, & ad alios in studia hæc adeo utilia pariter & facilia animandos, excitandos, erigendos.

At præter ea quæcunque hactenus dicta quæ omnes

Linguas

Linguas Orientales nobis commendent, datur & aliud quod Linguam Syriacam præ aliis celebrem illustremque reddit; quod, hæc viz. ipsius Christi Servatoris nostri vernacula fuerit, Divino ipsius ore consecrata. Hoc autem a Judæorum historia clarissime demonstretur. Judæi enim post 70 annorum captivitatem propriam Linguam, ob tam longam cum Chaldæis consuetudinem, oblivione contriverant, adeo ut Babylone Judæam tandem reduces, novam linguam illi loco anteą prorsus ignotam, Chaldaicam viz. seu Syriacam secum duxerunt. Cum hæc ideo Lingua in Hebraicæ locum Vulgaris & Materna successerit, & jam apud Judæos Vernacula floruerit, Christus æternus Dei Filius e cœlo descendit, utero concipitur, & tandem in vitam naturalem emergit, adeoque & hanc Linguam a fœlicibus Virginalis matris uberibus simul cum lacte suxit, & ut ipse ad provectiorem adoleverit ætatem, ore suo sanctissimo hanc ipsam magis magisque sanctificare dignatus est. Et deinde quid aliud sibi vellent tot Syrorum vocabula per totum Novum Fœdus dispersa? Quid quod Evangelistæ cum non tantum sensum, sed & ipsa verba quæ Christus locutus est, exprimerent, Syrorum vocabula retinent? Hujusmodi autem Syrorum vocabula passim occurrunt, ut Ῥακὰ ܪܩܐ *Raca.* Mat. 5. 22. μαμμωνᾶ ܡܡܘܢܐ *momuno, Mammona.* Mat. 6. 24. Βαρ' Ἰωνᾶ ܒܪ ܝܘܢܐ *Filius columbæ.* Mat. 16. 17. Σαβαχθάνι, ܫܒܩܬܢܝ *deseruisti me.* Mat. 27. 46. Βοανεργὲς ܒܢܝ ܪܓܫܐ *Filii tonitrui.* Marc. 3. 17. ταλιθὰ κοῦμι ܛܠܝܬܐ

ܩܘܡܝ *puella surge.* Mar. 6. 41. Κορβᾶν ܩܘܪܒܢܐ Marc. 7. 11. Γολγοθᾶ (in textu dicitur, εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον ὃς λέγεται Ἑβραϊστὶ Γολγοθᾶ. illud autem Ἑβραϊστὶ non ita intelligendum est ac si verbum esset pure Hebraicum, sed per Linguam Hebraicam in Novo Testamento intelligitur Lingua Syriaca Judæis sive Hebræis tunc temporis vernacula) Hoc autem Syriace est ܩܪܩܦܬܐ *cranium capitis.* Johan. 19. 17. Ἐφφαθὰ ܐܬܦܬܚ *adaperitor*, Syrus hoc vocabulum non interpretatur quia omnibus hanc Linguam callentibus satis notum est, Marc. 7. 34. Ἀββᾶ ܐܒܐ ὁ πατὴρ, Marc. 14. 36. Κηφᾶς ܟܐܦܐ ὁ Πέτρος, Joh. 1. 42. Ἀκελδαμὰ ܚܩܠ ܕܡܐ *Ager sanguinis.* Act. 1. 19. ubi observandum quod dicitur, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ (seu ut Syrus, *Lingua regionis*) Ἀκελδαμὰ, ex hisce enim verbis Linguam hanc Syriacam tunc temporis τὴν ἰδίαν διάλεκτον, proprium eorum idioma fuisse aperte constat. Μαρὰν·ἀθὰ ܡܪܢ ܐܬܐ *Dominus noster venit.* 1 Cor. 16. 22. Quis in hisce & hujusmodi vocabulis Servatoris nostri vernaculam non legat? At nec vocabula tantum Syriaca sed & ipsi Syriacismi passim occurrunt: multa proferrentur exempla ad hoc demonstrandum; viz. fontem Græcum non pure fluere sed Syriacismis mixtum: unicum seligam, Luc. 14. 18. *Et cœperunt* ἀπὸ μιᾶς *excusare omnes.* Non est ut tam acriter hic contendamus pro interpositione βου-

λῆς

λῆς aut *γνώμης* aut *φωνῆς*· *ἀπὸ μιᾶς* enim est purus putus Syriacismus, Syris enim ܡܢ ܚܕܐ seu ܡܚܕܐ verbatim *ἀπὸ μιᾶς*, est idem ac *ἐξαυτῆς*, *παραχρῆμα*, *statim*, *continuo*. subintellecto viz. ܫܥܬܐ *hora*.

Perplura hujusmodi se legenti obviam eunt. Unde autem hoc nisi quod sancti viri Syriace conceperunt quæ Græce scripserunt, & linguæ vernaculæ emphasin peregrinis vocibus indiderunt? Hic autem obiter observandum est triplicem fuisse Linguæ Syriacæ seu Chaldaicæ dialectum. 1 Babylonicam omnium purissimam quam edocti sunt Daniel & Ezras, quique capita quædam in suis libris hoc stylo exarata reliquerunt. 2 Antiochenam, in qua scriptæ sunt versiones illæ quas jam habemus, atque hæc καθ' ἐξοχὴν Syriacæ nomen jam obtinuit. 3. Targumicam, Judaicam, seu Chaldæo-Hierosolymitanam (ita ab urbe regionis metropoli dictam) quæ Judæis Babylone reducibus in usu fuit. Neutra priorum sed hæc tertia Christo & Apostolis ut & omnibus Judæis vernacula fuerit. At hujus dialecti & variæ erant dialecti: Hierosolymitana enim & Galilæana adeo inter se discrepabant, ut ex Petri sermone colligebatur ipsum fuisse Galilæum: magis enim rusticus, incomptus, rudis, & agrestis erat sermo Galilæus, uti Buxtorfius observavit: non secus ac aliquæ partes Angliæ agrestiori sermone quam aliæ usæ sunt. Hinc autem fit ut translatio Syriaca non semper exprimat ea vocabula Syriaca quæ a Christo in Novo Test. prolata inveniuntur, quia diversa viz. dialecto ab illa quam Christus locutus est conscripta fuit. Quid autem pluribus? Hac lingua δοξολογία + Anglicana modulata (utpote pastoribus intellecta: hac promissio Spiritus & vitæ æternæ facta: hac omnes Christi conciones prædicati: hac Sacramenta instituta: hac verba Servatoris nostri de cruce prolata: Verbo,

+ Angoli-ca.

hæc

hæc ipsi Christo vernacula. Quis non edisceret?

Dum in Divina autem hæc linguarum studia instanter adeo impellerem, non est quasi quispiam neglectis aliis se totum hisce daret: Hoc sane esset fundamentum jacere sed nihil superstruere; seu nauci frangere sed nucem non degustare: Sed tantum ut ab his ducamus initium, atque ita ad Theologiam aut Philosophiam, quo viz. genius trahit, progrediamur. Et quidem cum Linguarum periti semel evasimus, quænam studia futura sunt difficilia? Quot libros Physicos, Metaphysicos, Medicos, Mathematicos, aliarumque artium & scientiarum eruditos, hisce linguis exaratos adeoque & aliis ignotos, nos evolvamus? Sed quid moror istis? Harum Linguarum gnari & sacras Scripturas legamus: legamus? imo & intelligamus: e quibus solis veræ sapientiæ dulcedo, rectæ philosophiæ & Theologiæ perfectio extrahatur. Hasce solas quicunque recte percipiat, veri ingenii argutiam præ se feret & animum Theologicum spirabit & vere Philosophicum. Harum ideo studio invigilemus. In vernantissimis hisce Scripturarum pratis nocte dieque expatiemur: Hic amœnissimos colligamus flosculos, Divinas intelligo Christi gratias, quarum fragrantia terris delectemur, & e quibus gloriæ corona cœlis contexetur, quæque etiam splendidissima gloriæ corona ipsa æternitate coronabitur.

FINIS.